

D U S U N C E

Гүпсыёэ

köklerden
geleceğe

Kasım
2 0 2 1

**21.
Sayı**

AGUMBA ABDURRAHMAN GÜRSER:

“Efendi! Ben ne senin ne de bir başkasının hafızıyım. Okuduğum Kur'an-ı Kerim'i sadece Rabbimin rızası için ve geçmişlerimin ruhuna okudum. Al şu paranı! Hadi bana müsaade.”

20. Yüzyılın Son Reisülkurrâsı Agumba Abdurrahman Gürses

Waza Abdulkadir

Sürgünün ardından Abhazya'dan Adapazarı'na gelen bir grup Abhaz, Sultan Abdülaziz'in huzuruna çıkar. Kalıcı olarak yerleşebilmek için kendilerine bir yerleşim bölgesi tahsis edilmesi talebinde bulunurlar. Annesi Çerkes, eşlerinden birisi Abhaz olan Sultan Abdülaziz bu talebi geri çevirmez: "Nereyi beğeniyorsanız oraya yerleşin." der.¹ Böylece Sakarya'nın Hendek ilçesinde Reisülkurrâ Agumba Abdurrahman Gürses'in, Çerkeslerin kulübü Beşiktaş'ın efsane başkanı Tsıba Süleyman Seba'nın, Abhazya şehidi Tsıba Efkan Çağlı'nın, vergi rekortmenleri arasına giren iş adamları Arütaa Ethem ve Hikmet'in köyü Soğuksu (Cigerda) kurulmuş olur.²

Abdurrahman Gürses ve Gonenli Mehmet Efendi

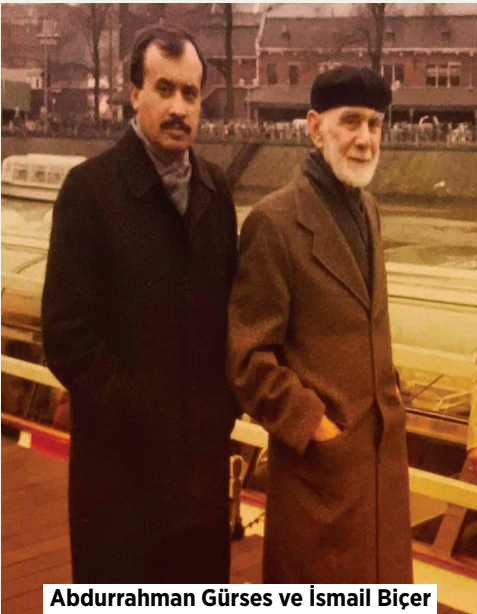
Abdurrahman Gürses, köyün imamı olan babası Hâfız Said Efendi'den ders alarak 13-14 yaşlarında Kur'an-ı Kerim'i hıfzetti. Hendek ilçesinde tâlim ve tecvid derslerini Abdurrauf Hoca'dan; sarf, nahiv ve fıkıh derslerini Ali Niyazi Konuk'tan aldı. İlim öğrenme niyetiyle İstanbul'a gitti. Medreseler kapatılana kadar (1924) ulemâ ve müderrislerden dersler aldı. Medreselerin kapatılması üzerine Hendek'e geri döndü.³ Abdurrahman Gürses 1930 yılında Menemen hadisesi sonrası tüm ülke genelinde yapılan tutuklamalarda 500 din alimi ile birlikte hapse atıldı. 32 kişinin idamı ile sonuçlanan tutuklamalarda 1 yıl hapis yattı ve bir süreliğine memuriyetten men edildi.⁴ 1934 yılına kadar Hendek'te yaşadı. İstanbul'a dönünce ilim öğrenmeye devam etti. Aşere ve takrib icâzetini 1937 yılında aldı. Böylelikle kurrâ hafız oldu. Gonenli Mehmet Efendi'nin vefatıyla reisülkurrâ unvanını alan Abdurrahman Gürses ölümüne kadar bu görevi sürdürdü. 1930 yılına kadar hiçbir dini eğitim kurumu olmayan Türkiye Cumhuriyeti'nde, 1932 yılında 9 kurs ve 9 öğreticinin olduğu bilinmektedir. 1949 yılında ise bu sayı ancak 122'ye yükselmiştir.⁵ Gürses, Beyazıt Camiinde imamlık yaparken, 1950'den önce, şahsi nüfuzunu kullanarak Kur'an okutma, Kur'an Kursu açma müsadese olan üç kişiden birisidir.⁶

Sözün özü, Abdurrahman Gürses'in eğitim gördüğü ve verdiği zamanların ilim talep eden ve öğreten kişiler için çok zor zamanlar olduğu bilinmelidir.

Reisülkurrâ makamı, şeyhülislamlik kaldırılınca gönüllülük esasına dayanan bir görev halini aldı. Abdurrahman Gürses 1991-1999 yılları arasında reisülkurra görevini sürdürerek bu görevi yerine getiren son kıraat alimlerinden birisi oldu. Kıraat ilmi bu ilimde otorite kabul edilen İbnül Cezeri tarafından "Kur'an kelimelerinin okunma biçimi ve bu kelimelerdeki farklılıkları nispet ederek bildiren ilimdir." şeklinde tanımlanmıştır.⁷ Kurrâ hafız ise, Hz. Peygamber'den bize tevatür⁸ yoluyla ulaşan manası aynı kalacak şekilde yedi yahut on farklı kıraatta Kur'an-ı Kerimi okuyabilen kişiye denir.⁹ Bu ilmi okutan kişiye "şeyhül kurra" denir. Reisülkurrâ ise Şeyhülkurrâların arasından seçilir. Bir dönemde sadece bir tane Reisülkurrâ olur. Bu makamın değerini anlamak için Abdurrahman Gürses'in son dönem talebelerinden Fatih Çollak'a kulak verelim: Bir insan Kur'an okumayı öğrenir, Kariü'l Kur'an (Kur'an okuyucusu) olur. Rabbimizin kelamını ezberler, Hafizü'l Kur'an olur. Talimi, tecvidi, kıraati, tefsiri kısacası Kur'an hakkında ne varsa ilim ve bilgi sahibi olur, Alimü'l Kur'an olur. Okulda, okul dışında, mihrapta, kursta öğrenci yetiştirir. Hadimü'l Kur'an (Kur'an hizmetçisi) olur. Hayatını Kur'an ile inşa eder. Amilü'l Kur'an (Kur'an ile amel eden) olur. Ona bakan adeta Kur'an'ı hatırlar. Yürüyen Kur'an olur. O zaman kişi Kur'an ehli¹⁰ olmuştur. İşte reisülkurra makamı da Kur'an ehillerinin başını temsil etmektedir.

Agumba Abdurrahman Gürses, kendisine yakın kişiler tarafından; heybetli, vakur duruşlu, giyimi kuşamına özenli, cömert birisi olarak tanınır. Dâima hamd halindedir. "Nimete hamd, onun yok olmama garantisidir." hadis-i şerifini sürekli zikreder. Zengin olmamakla berâber, zengin görünümlü ve başı dik yaşamayı sever.¹¹ Kendisini ilk defa tanıyan birisinde yüz hatları ve bakışları ile sert mizaçlı biri olduğu kanaatini uyandırır. Bu vakur, heybet ve sert mizacıyla imamlığın değerini insanlara hissettirmiştir.¹² 1948 yılında hacca gitme yasağının kaldırılması bu fırsatı bekleyen Abdurrahman Gürses'i heyecanlandırır. Ancak maddi durumu hacca gitmeye elverişli değildir. Cami cemaatinden bir şahıs "Hafızım, bizimle hacca gelmek ister misin?" diye bir teklifte bulunur.

Zaten hacca gitme isteği olan Abdurrahman Gürses bu teklifi kabul eder. Kendisini hacca götüren şahıs, hac boyunca “Hafızım! Gel hele bir Kur’an oku!” der durur. Abdurrahman Gürses, teklifleri geri çevirmez ama durumdan da hoşnut değildir. İstanbul’a dönünce evini satar. Şahsın yanına varır: “Benim adıma ne kadar masrafınız oldu?” diye sorar. İsrar eder, masrafı öğrenir. Parayı masanın üzerine bırakır. “Efendi! Ben ne senin ne de bir başkasının hafızıyım. Okuduğum Kur’an-ı Kerim’i sadece Rabbimin rızası için ve geçmişlerimin ruhuna okudum.” der ve oradan ayrılır. Ayetleri tane tane, tekrar ederek okur. Konu, Kur’an olunca çok hassastır. Bir toplantıya davet edilir. Toplantı Kur’an-ı Kerim tilavetiyle açılacaktır. Hocaefendi “Euzubillahimineşşeytanirracim” der, o esnada kulağına biri eğilir ve şöyle fısıldar: “Hocam aşr-ı şerifi biraz kısa okuyun, Necip Fazıl konuşma yapacak.” Hocaefendi: “Sada-kallahülazim” der ve salondakilere şöyle hitap eder: “Beşer kelamının ilahi kelama tercih edildiği bir mecliste Kur’an-ı Kerim okumak caiz değildir.” ve meclisi terk eder.¹³

Abdurrahman Gürses ve İsmail Biçer

Fatih Çollak, İsmail Biçer, eski Diyanet İşleri Başkanı Tayyat Altıkulaç gibi isimleri Beyazıt Camii imamıyken yetiştirmiştir. Memuriyetten emekli olunca müderrislik hayatında yeni bir sayfa açmıştır. Yaşlılık ve emeklilik yıllarına denk gelen 1976-1998 yılları (1979’da emekli olmuştur.) arasında birebir eğitim verdiği 103 öğrenci tespit edilmiştir.¹⁴ Nuruosmaniye Kur’an Kursu’nda ve Haseki Eğitim Merkezi’nde 1998 yılına kadar hizmet etmiştir. Gürses, talebelerinin samimiyetini test eder; bu işi sonuna kadar götüreceğine kâni olduğu kişilerin evlerine kadar giderdi. Osman Şahin, Ramazan Pakdil, Mustafa Demirkan, İsmail Biçer ve Fatih Çollak gibi isimlere, kendi evlerinde ders verdiği bilinmektedir. Abdurrahman Gürses ve Ramazan Pakdil arasında geçen şu anı, Abdurrahman Gürses ve öğrencileri arasındaki ilişkiyi bize anlatmaktadır: Ramazan Pakdil Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde eğitim görmektedir. Aynı zamanda Abdurrahman Gürses’ten kıraat ilmi almak ister. Hoca adeti üzerine talebesinin ciddiyetini test eder: “Hem okul hem kıraat dersleri beraber yürümez.”, “Sen hafız değilsin.”, “Sesin güzel değil.”, “Sen bu işi yapmazsın” gibi cümleler sarf eder. Ancak Ramazan Pakdil karardır. Sürekli Abdurrahman Gürses’i ziyaret eder ve isteğini yeniler. “Ben buraya kıraat okumaya

geldim. Gerekirse okulu dondururum” der. Abdurrahman Gürses, samimiyetini dile getiren Ramazan Pakdil’i Erenköy’deki evinde ziyaret eder. “Evladım, burası çok uzak. Sen buradan Beyazıt Camii’ne nasıl gidip geleceksin? Bu iş olmaz.” der. Ramazan Pakdil kararlılığını ifade edince “Evladım, bir hafta sen geleceksin bir hafta da ben buraya geleceğim. Bu ilmi okuyacağız inşallah” der. Bu anıyı, yazıyı yazmadan bir hafta kadar önce babam anlatmıştı. Böylece, Reisülkurrâ Abdurrahman Gürses’in hayatını araştırmaya karar vermiştim. Araştırmam sırasında bunun gibi onlarca örnek ile karşılaştım. Hayatını, kıraat ilmindeki yerini, örnek şahsiyetini bu sayfalara sığdırmaktan acizim.

Bir Abaza genci olarak aramızdan nice Abdurrahman Gürsesler çıksın diye dua etmekle yetiniyorum. “Kur’an hizmeti ölünceye kadar devam eder.” diyen Abdurrahman Gürses 1998 yılında rahatsızlanır, ruhu takatsiz kalan bedenini 10 Ağustos 1999’da terkeder, bakî dünyaya göç eder. Cenaze namazı bakanlar kurulu kararı ile Beyazıt Camii’nde kılınır. 93 yıllık ömrünün 83 yılını Kur’an’a hizmet ile geçiren Abdurrahman Gürses vaadini yerine getirmiştir. Naaşı, Beyazıt-ı Veli türbesinin sağ tarafında bulunan, cami mimarı Hayrettin Efendi’ye ayrılan alana defnedilir.¹⁵

Allah taksiratını affetsin. Cennette onu peygamberlere, bizi de ona komşu eylesin.

Son Notlar:

⁸Yalan söylemelerine ihtimal verilmeyen birçok râvî tarafından rivâyet ve nakledilmesi

¹⁰“Şüphesiz insanlardan Allah’a yakın olanlar vardır!” buyurmuştu. Ashab-ı kiram: “Ey Allah’ın Resulü! Onlar kimlerdir?” diye sorunca Efendimiz (asm)“Onlar Kur’an ehli, Allah ehli ve Allah’ın has kullarıdır!” cevabını verdi. (İbn-i Mâce, Mukaddime, 16)

Kaynakça:

¹<http://www.soguksukoyu.com/tarihce.htm>.

²<http://www.soguksukoyu.com/sahsiyet.htm>.

³Demirci, N., Abdurrahman Gürses, <https://islamansiklopedisi.org.tr/gurses-abdurrahman>

⁴Kuşba, E., Abdurrahman Gürses, <http://www.kafkasevi.com/index.php/whoswho/detail/3744>

⁵Demirci, N. (2013) Abdurrahman Gürses’in Kıraat İlmi Eğitimindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Rize: Recep Tayyip Üniversitesi

⁶Temel, M. S. (2021), Abdurrahman Gürses Kimdir?, <https://www.islamveihsan.com/abdurrahman-gurses-kimdir.html>, Erişim Tarihi: 10.08.2021.

⁷Ebü’l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed İbnü’l-Cezeri, Müncidü’l - mukriin ve nürşidü’t talibin, Riyad: Darü’l-Meyman, ss. 61.

⁸<https://dinisualler.com/tefsir/kuran-i-kerim-7-harf-uzere-inmistir/>

¹¹Temel, M. S. (2021), Abdurrahman Gürses Kimdir?, <https://www.islamveihsan.com/abdurrahman-gurses-kimdir.html>, Erişim Tarihi: 10.08.2021.

¹²Demirdağ, D. (2019), Reisü’l-Kurra Abdurrahman Gürses sesiyle mest ederdi, <https://www.dunyabizim.com/portre/reisul-kurra-abdurrahman-gurses-sesiyle-mest-ederdi-h38004.html>, Erişim Tarihi: 05.10.2019

¹³Ulusoy, M. S. (2021), Kur’an’ın vakarıyla yaşanmış bir ömür: Reisülkurra Abdurrahman Gürses, <https://www.yenisafak.com/ramazan/kuranin-vakariyla-yasan-mis-bir-omur-reisulkurra-abdurrahman-gurses-3620975>, Erişim Tarihi: 29.04.2021.

¹⁴Demirci, N. (2013) Abdurrahman Gürses’in Kıraat İlmi Eğitimindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Rize: Recep Tayyip Üniversitesi

¹⁵Ulusoy, M. S. (2021), Kur’an’ın vakarıyla yaşanmış bir ömür: Reisülkurra Abdurrahman Gürses, <https://www.yenisafak.com/ramazan/kuranin-vakariyla-yasan-mis-bir-omur-reisulkurra-abdurrahman-gurses-3620975>, Erişim Tarihi: 29.04.2021.

Endo-etnonim ve Egzo-etnonim (Tatar, Laz ve Çerkes Etnonimleri Örneğinde)

Goneş'ey Janbek

Antik Yunanca ethnos (kavim) sözcüğünden türeyen, Fransızca kökenli “ethnonyme/etnonim” kelimesi Türkçe lügatta “kavim adı” manasına tekabül eder.¹ Bu terimin endo (iç) ve egzo (dış) ön sıfatlandırmalarıyla birleşmiş hali olan “endo-egzonim” ve “egzo-etnonim” ifadeleri, sırasıyla “iç (yerel) adlandırma” ve “dış adlandırma” olarak çevrilebilir. Sözcük anlamlarını ifade ettikten sonra, terim anlamı olarak, etno-endonim bir kavmin kendisine verdiği isim olup egzo-etnonim ise o kavme başka kavimlerin verdiği isimdir.

Almanlar kendilerine ana dillerinde Deutch derken başka milletler onlara “Alman, German” demektedir. Burada Deutch bu halkın endo-etnonimi, Alman ve German egzo-etnonimidir. Japonların endo-etnonimleri (iç adlandırmaları) “Nihon”, Finlerin endo-etnonimleri “Suomi”dir. Bunun gibi, Kafkas milletlerinden Gürcülerin endo-etnonimi “Kartvel”, Çeçenlerin “Nohçi”, İnguşların “Galgay”, Abhazların “Apsuva”dır.

Egzo-endonimler (dış adlandırmalar) bazen bir coğrafyaya gelip hakimiyet kuran bir kavmin o coğrafyada yaşayan kavim veya kavimlere adını vermesi şeklinde gerçekleşebilir. Örneğin “Tatar” ismi bir egzo-endonimdir. Önceleri bu isim Moğollara ait bir endonimdir. Ancak 13.yüzyılda başlayıp vuku bulan Moğol istilalarında Moğollara katılan Türk kavimleri için de bu adlandırma kullanılmıştır. Böylece Kırım Tatarları, Kazan Tatarları, Nogay Tatarları, Azerbaycan Tatarları gibi isimler hasıl olmuştur.² Ruslar XV.ve XVI. Yüzyıllarda münasebette bulundukları Türk hanlıklarının hepsine (Kırım Hanlığı, Astrahan, Kazan Hanlığı vs.) Tatar demiştir. Kırım Hanlığı bu adlandırmayı reddederek kendilerini Türk olarak adlandırmış olsa da Osmanlı Devleti dahi Kırımlılara Tatar demiştir. İdil bölgesinde yaşayan Kazan Türklerinde yerli aydın sınıf arasında geçen tartışmalardan sonra Tatar ismi milli bir ad olarak kabul görmüş ve karşılık bulmuştur. Öyle ki bugün bu bölge Tataristan Cumhuriyeti olarak resmen adlandırılmaktadır. Neticeten önceleri bir egzo-etnonim (dış adlandırma) olan Tatar ismi zamanla Kazan Türklerinde bir endo-etnonim (yerel adlandırma) haline gelmiştir.³

Bir coğrafyada diğer kavimler hakkında bilgi kısıtlı olduğu vakit, o coğrafyadaki en tanınmış, en güçlü ve/veya en kalabalık kavmin adı komşu kavimleri de genelleyecek şekilde kullanıldığı da bir diğer yaygın dış adlandırma örneğidir. Bu minvalde Rusların, yukarıda bahsettiğimiz üzere bir Moğol etnonimi olan Tatar ismini, doğu toplumları, özellikle de Türk kavimlerini adlandırdırırken kullandığına pek çok kez rastlanmaktadır.⁴ Bir başka misali Anadolu’dan verebiliriz: “Laz” etnonimi Doğu Karadeniz’in Rize ve Artvin illerinde yerleşik olarak yaşayan, Lazca konuşan kavmin ismi iken bugün Anadolu’da pek çok kişi yanlışlıkla Doğu Karadenizlilerin hepsine, hatta bazen Orta Karadeniz’in kuzey şehirlerinde yaşayan topluluğu da katarak hepsine topyekun Laz demektedir. Son olarak, bu minvalde verilecek bir diğer örnek de “Çerkes” etnonimidir. Endo-etnonimi Adige olan, Kuzeybatı Kafkasya’nın yerli halkının kadim egzo-etnonimi Çerkes’tir.⁵ Çerkes ismi tarihte ve bugün ana vatan Kafkasya’da Adige halkını adlandırmak için kullanılan bir etnonim iken 19. Yüzyıl itibariyle vuku bulan sürgün ve göçler neticesinde Osmanlı İmparatorluğu’na gelen tüm Kuzey Kafkasyalı halkları adlandırmada Çerkes etnoniminin genellenerek kullanıldığına rastlanmaktadır. Bunun en büyük sebebi yukarıda da bahsettiğimiz üzere, gelinen bölgenin (Kuzey Kafkasya’nın) en tanınmış, gelen kitlenin en kalabalık topluluğunun Çerkesler (Adigeler) olmasıdır. Bugün hem Lazlar hem Çerkesler arasında kendi adları üzerinden yapılan bu egzo-etnonim genellemelerinin yanlış bir kullanım olduğu ve düzeltilmesi gerektiği fikri yaygınlık kazanmaktadır. Özellikle yeni nesiller bu konuda daha özenli ve hassas hareket etmektedir.

Kaynakça:

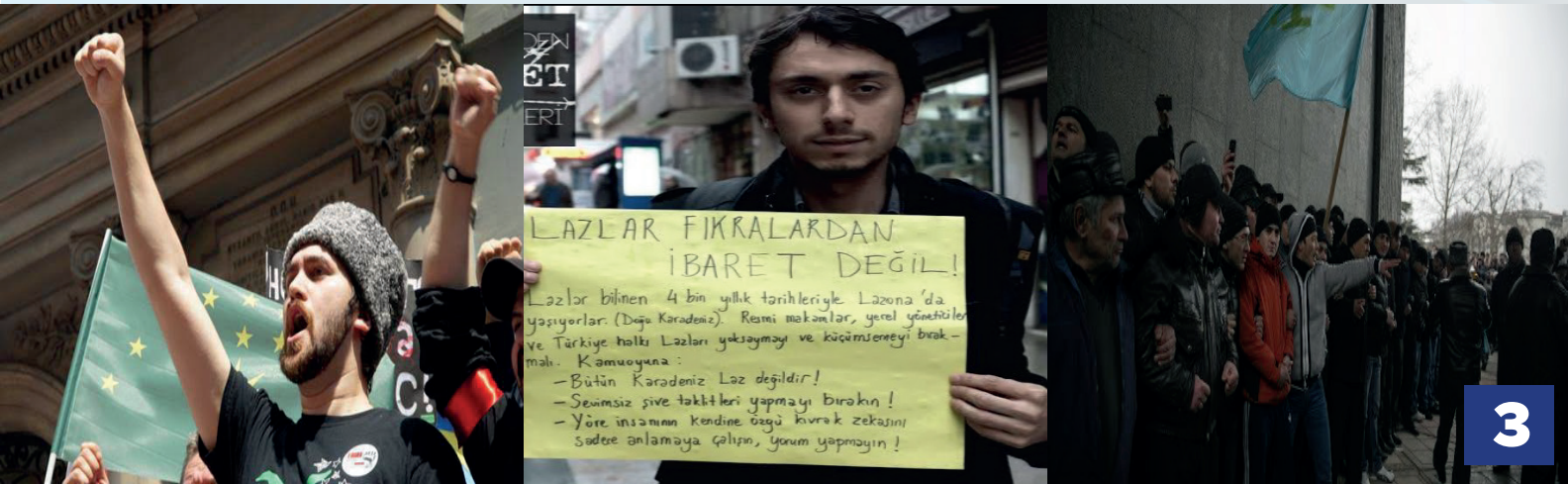
¹<https://www.nisanyansozluk.com/?k=etnonim> adresinden 21.11.2021 saat 13.58’de erişilmiştir.

²Çetin Yıldız, “Kazan Tatar Türklerinin Mitolojisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman 2017, s. 8-9.

³Çetin Yıldız, “Kazan Tatar Türklerinin Mitolojisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman 2017, s. 9-10

⁴Janset Apaydın, (2018), Etnonim (Etnik İsimlendirme) Üzerine Bir Değerlendirme, <https://alanvakfi.org.tr/etnonim-etnik-isimlendirme-uzerine-bir-degerlendirme> adresinden 21.11.2021 saat 13.10’da erişilmiştir.

⁵ Bkz. Georgio Interiano, Çerkesya Seyahatnamesi, Gamze Gül Özfırat (Çev.), Kafkasya Yayınları, Susurluk 2017, s.12.

Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi (NCFD)'nin Sosyo-ekonomik Açısından İncelenmesi

Gerige Talha

Etnopolitik ve bölgesel çatışmaları, ekonomik krizleri ve sosyal çalkantıları ile tanınan Kuzey Kafkasya Rusya'nın en istikrarsız bölgelerinden birisidir. Sosyal ve politik istikrarsızlığın ekonomik yapının geriliğinden, sanayisizleşmeden ve yüksek işsizlikten kaynaklandığı ifade edilmektedir (Kolosov vd., 2017). Yolsuzluk, vasıflı işgücünün göçü, bir sanayi üssünün olmaması ve Sovyet dönemi altyapısının bozulması gibi nedenlerden ötürü Kuzey Kafkasya'nın ekonomik yapısı zayıftır. Bölgede yürütülen sosyal bilimsel araştırmalarda bölge sakinleri tarafından ekonomik durum birinci endişe kaynağı olarak tanımlanmaktadır (Holland, 2016).

Kuzey Kafkasya'ya yapılan gezilerin sonuçları ile istatistikler arasında tutarsızlık bulunmaktadır. Gezi izlenimlerine (saha çalışmaları) göre bölge çok sayıda sorunla boğuşmasına rağmen dinamik ve yoğun gelişen bir bölge olarak görünmektedir. İstatistiklere baktığımızda ise en geri en fazla sübvans edilen bölgedir (Kolosov vd., 2017).

Mevcut durum genellikle bölgenin ekonomik gelişiminin düşük olması, vergi matrahının yetersizliği, vergiye tabi varlıkların düşük değerlendirilmesi, vergi tahsilatının verimsizliği ve vergi avantajlarının mevcudiyeti ile açıklanmaktadır.

Rus Hükümeti Eylül 2010 tarihinde bölgedeki ekonomik durumu düzeltmek için "2025'e Kadar Kuzey Kafkasya Federal Bölgesinin Sosyoekonomik Gelişimi Stratejisi"ni yayınladı. Aynı yılın başlarında Dağıstan, Çeçenya, İnguşetya, Kuzey Osetya, Kabardey-Balkar ve Karaçay-Çerkes'den oluşan 6 ulusal cumhuriyet ve Stavropol Krayı Güney Federal Bölgesinden ayrıldı (Holland, 2016). Bu ayrılan bölgeler birleştirilerek Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi (NCFD) oluşturuldu.

Tarım ve Kooperatifler

Tarım, Kuzey Kafkasya Federal Bölgesinin ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. Bölge nüfusunun %60'ından fazlası kırsalda yaşamaktadır (Usenko vd., 2019). Bölgede hayvancılığın payı % 47, bitkisel üretimin payı ise %53'tür (Usenko vd., 2019). 2017 yılında bölgenin tarımsal üretim endeksi %106,1'e ulaşarak, Rusya Tarımsal üretim endeksini (%104, 8) aşmıştır (Usenko vd., 2019).

Kuzey Kafkasya Federal Bölgesi'nde önemli bir büyüme alanı yaratmak ve kırsal nüfusun refahının iyileştirilmesi, tarım kooperatiflerinin oluşturulması ve geliştirilmesiyle sağlanabilecektir.

Tarımsal kooperatifler, tarımsal üreticilerin rekabet gücünü artırmakta, hane halklarının gelirlerinde artışa neden olmakta ve tarım alanlarının yüksek ve sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.

2017 yılında Rusya Federasyonu genelinde 8.405 tane tarımsal üretim kooperatifi, 1.032 tane imalat kooperatifi (processing cooperatives), 1.410 tane tedarik ve pazarlama kooperatifi (supply and marketing cooperatives), 1.927 tane hizmet ve diğer kooperatifler ve 1.470 tane tarımsal tüketici kredi kooperatifi (agricultural consumer credit cooperatives) bulunmaktadır (Usenko vd., 2019). Kuzey Kafkasya Federal Bölgesine baktığımızda ise kayıtlı olan 479 tane tarımsal kooperatif olduğunu görmekteyiz. Bölgede bulunan kooperatifler RF'nin tamamında bulunan kooperatiflerin %6,9'dur. %29,7'si tedarik ve pazarlama, %21,3'ü kredi ve %18,8'i işleme kooperatifi. Kooperatiflerin %30,6'sı ise başka faaliyetlerde bulunmaktadır (Usenko vd., 2019). Bölgede tedarik ve pazarlama kooperatiflerinin oranının yüksek olmasının temel nedenleri kayıttaki basitlik ve diğer kooperatiflere nazaran daha düşük fon gerekliliğidir.

Kooperatiflerin sadece %57,7'si aktiftir (Usenko vd., 2019). Bu da kooperatiflerin düzgün işlemediğini göstermektedir. Aktif tarım kooperatifleri arasında en yüksek payı Çeçen Cumhuriyeti (%89,7) almakta ve sırasıyla Kabardey-Balkar Cumhuriyeti (%83,0) ve Stavropol bölgesi (%65,5) izlemektedir (Usenko vd., 2019). Bölge tarımında küçük üreticiliğin geliştiği görülmektedir. Küçük üreticiler toplam tarım üretiminin %63'ünden fazlasını üretmektedirler. Tahılın yaklaşık %25'i, ayçiçeğinin %20,2'si, sebzelerin %90,6'sı, patatesin %90,1'i, et üretimi ve kümes hayvancılığının %58,6'sı, sütün %86,7'si ve yumurta üretiminin %71,6'sı küçük üreticiler tarafından gerçekleştirilmektedir (Usenko vd., 2019). Bu tür önemli üretim hacimlerine rağmen, küçük işletme kuruluşlarının piyasaya katılımı son derece düşük kalmaktadır. İlçedeki küçük işletmelerin gelişimini teşvik etmek ve verimliliğini artırmak için tarım kooperatiflerinin yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Nüfus Artışı İle Oluşan Emek Arz Fazlalığı

Sovyet sonrası yıllarda Kuzey Kafkasya'nın tüm bölgelerinde istikrarlı bir nüfus artışı gerçekleşti. Stavropol Kray'daki nüfus artışı göç hareketlerine bağlıyken, diğer cumhuriyetlerdeki doğal bir artıştı. Cumhuriyetlerdeki nüfus artışı da var olan işgücü piyasasının gereklerinin gençlerin talepleri ile uyuşmamasına neden oldu ve cumhuriyetlerin en eğitimli gençleri yurtdışına çıktı. Bu durum ayrıca gençlerin İslam'ın radikal biçimlerine yönelmelerine ortam hazırladı (Kolosov vd., 2017). Bunlarla eş zamanlı olarak cumhuriyetlerin ekonomik yapısında önemli rol oynayan Rus nüfusun göçü cumhuriyetlerdeki ekonomik yapının basitleşmesine neden oldu ve personel sorunlarına yol açtı. Kuzey Kafkasya gibi işgücü fazlasının olduğu bir bölgede, iş sözleşmesi ve emeklilik fonlarına ödeme yapılmadan istihdam edilmek özellikle gençler arasında gerçek işsizlikten daha iyi görülmektedir.

Sübvansiyonlar

Cumhuriyetlerin çoğu Moskova'dan gelen sübvansiyonlara oldukça bağımlı (Anonim, 2015). Resmi istatistiklere göre 2012- 2014 yılları arasında federal bütçeden cumhuriyetlere yapılan transferlerin payı Kabardey-Balkar ve Kuzey Osetya-Alanya'da %56, Çeçenya ve İnguşetya'da %81-%85 arasındaydı. Sadece Stavropol Krai bölgesinde %30 civarındaydı (Kolosov vd., 2017).

Turizm

Gelişmiş bir altyapı ve otoyol ağına ve ciddi doğal kaynaklara sahip olan Kuzey Kafkasya, geleneksel rekreasyon ve turizm yeridir. Bölgede çeşitli turistik tesis ve sağlık tesisi bulunmaktadır. Bölgedeki istikrarsız sosyal ve politik durumdan ötürü yatırımcılar yatırım yapmaktan çekinmekte ve bölgenin turizm potansiyeli kullanılmamaktadır.

Bahsi geçen stratejinin ana amaçlarından biri bölgesel turist kümesinin geliştirilmesiydi. Stratejinin uygulanmasıyla reel sektörün gelişmesi, yenilikçi endüstrilerin gelişmesi, yeni işlerin yaratılması ve nüfusun yaşam standartlarının iyileştirilmesi öngörülmekteydi (Barilenko vd., 2018). Yüksek öğretimin yetersizliği turizm hizmetlerinin sağlanması için gerekli personelin etkili şekilde eğitilmesi-ne engel olmaktadır.

Bölgedeki tatil beldeleri ölü mevsimlerde mevcut alt yapı olanaklarını tam olarak kullanamamakta ve nüfusun eşitsiz istihdamına yol açmaktadır. Ayrıca tesis sahipleri işlerini mali açıdan sürdürmez duruma gelmektedirler. Bu sorunun çözümü, her mevsime uygun yüksek kaliteli tıbbi hizmetler sağlayan bir sistemin mevcut tatil köyleri temelinde tam olarak geliştirilmesi olabilir (Barilenko vd., 2018:205).

Mevcut sorunları çözmek için Strateji'de aşağıdaki maddeler sıralanmıştır (Barilenko, vd., 2018:205):

- Modern bir turizm altyapısının oluşturulması;
- Turist potansiyelinin aktif tanıtımının, imajının ve organizasyonunun iyileştirilmesi;
- Turizm merkezlerine ulaşım erişilebilirliğinin artırılması;
- Turistler için yüksek düzeyde güvenlik sağlamak;
- İnsan kaynaklarının geliştirilmesi.

Otomobil Sanayisi

Akinin vd. (2016)'leri çalışmalarında Kuzey Kafkasya'nın ekonomisinin canlanması için otomobil sanayisini önemli bir alan olarak görmektedirler. 2012 yılında Karaçay-Çerkes'in başkenti Çerkesk'te "Derveis" adlı bir otomobil şirketi kuruldu. Derveis'i kuran aile otomobil işine girmeden önce mobilya, alkollü içecek üretimi, maden suyu şişeleme ve terzilik gibi geleneksel işlerle uğraştı. Fakat bu işler genellikle kayıtdışı ekonominin bir parçasıydı. "Derveis" kayıt dışı ekonomiden çıkıp büyük ölçekli üretime giren ve güvenli-yabancı ortakla işbirliğine başlayan bir şirket örneğidir (Akinin vd., 2016:?). Günümüzde bu işbirliği, "Çerkesk-Stavropol-Argun eksenini" olarak adlandırılan bir Kuzey Kafkas otomobil şirketi haline gelme potansiyeline sahiptir. Rusya'da yılda yaklaşık 300 bin otomobil üretimi ile üç bölgenin (Karaçay-Çerkes Cumhuriyeti, Stavropol Kray ve Çeçen Cumhuriyeti) topraklarında özel bir ekonomik bölge oluşturma fırsatı var (Akinin vd., 2016:203).

Neopatrimonyal Rejim

Çeçen Savaşı, Çeçenya'da ve daha az ölçüde komşu ulusal cumhuriyetlerde neopatrimonyal bir rejimin ortaya çıkmasına neden oldu (Holland, 2016). Ramazan Kadirov göreve geldiğinde özel bir milis gücü, yerel sufi tarikatlar ile yakın ittifak ve bir dizi bayındırlık işini sübvansiyonlar için federal paraların kullanımı yoluyla cumhuriyet üzerindeki kontrolünü sağlamlaştırdı. Merkezden verilen sübvansiyonlarda Kadirov'un neopatrimonyal rejiminin temelini güçlendirdi. Moskova'dan bölgeye aktarılan paranın çoğu zimmete geçirildiğinden yolsuzluk bölgenin ekonomik zayıflığının ana itici gücü olarak görülmektedir. Cumhuriyet liderlerinin halk tarafından seçiminin 2004 yılında kaldırılıp Putin tarafından atanması da neopatrimonyal rejimin gelişimine olanak sağladı (Dzutsai vd., 2016). Bölgede neopatrimonyal rejimin etkisi egemenlik hakları ve mülkiyet haklarını birbirlerinden ayıramayacak şekilde harmanlamakta ve dayanıklı bir ekonomik topluma ulaşmayı engellemektedir (Lopes, 2013).

İslam'ın Radikal Biçimlerine Savruluş

Bölgede laik devlet doğası gereği yozlaşmış ve bölgenin endişelerini gidermekte yetersiz olarak algılanırken, İslam hem çekici bir siyasi hedef, hem de kamu mallarının temininin iyileştirilmesi ve devletin ekonomiye hakim olduğu bir toplumda seferberlik için bir araç haline geldi (Dzutsai vd., 2016). Sovyetler döneminde de devletin, dini yok etmeye yönelik yaklaşımı, Sovyet sonrası dönemde İslam'ı doğru anlatacak grupların eksikliğine neden oldu ve eş zamanlı olarak Çeçen Savaşının başlaması ve bölgeden Suudi Arabistan'a gidenlerin çokluğu İslam'ın radikal biçimi olan Vahhabiliğe olan ilgiyi arttırdı. Özellikle bölgede kamusal malların sağlanmasında yetersiz kalınması, yüksek işsizlik oranları ve yoksulluk gençler arasında Vahhabiliği bir alternatif haline getirdi. Akademisyenler, demokratikleşmenin daha yüksek olduğu 1990'larda genç Dağıstanlılar arasında dindarlığın azaldığını ve ardından 2000'lerde Rusya'da otoriterliğin artmasıyla dindarlığın arttığını tespit ettiler (Abdulagatov'dan Aktaran Dzutsai vd., 2016).

Kaynakça

- Kolosov, V. A., Vendina, O. I., Gritsenko, A. A., Glezer, O. B., Zotova, M. V., Sebestov, A. B., Panin, N. (2017) "Economic and Social Reforms in the North Caucasus: Limitations, Problems and Results", Regional Research of Russia, Volume 7, No 3, 259-270.
- Barilenko, V.I., Tsygalov, J. M., Semenov, N. N., Krylova, T. D. (2018) "Problems Of The Development Of The North Caucasus Language Of Rusia Recreational", Modern Journal of Teaching Methods, Volume 8, Issue 6, 202-207.
- Holland, E. C. (2016) "Economic Development and Subsidies in the North Caucasus", Problems of Post Communism, 63:1, 50-61.
- Usenko, I., Bidzhieva, A., Usenko, A. (2019) "On The problem of developing the agricultural cooperation in the North Caucasus Federal District", IOP Conf. Series: Earth and Environmental Science, 274.
- Dzutsai, V., Siroky, D., Dzutsev, K. (2016) "The Political Economy of Support for Sharia: Evidence from the Russian North Caucasus", Politics and Religion, 9, 695-719.
- Akinin, P., Akinina, V., Alimova, I., Viderker, N., Ter-Akopov, A. (2016) "The Priorities of Socio-economic and Financial Development of the North Caucasus Federal District in the Current Geopolitical Situation", International Journal of Economics and Financial Issues, 6(51), 200-205.
- Lopes, T. F. (2013) "Human Security Paradigms and Economic Crisis in first year of the North Caucasus Federal District", Brazilian Political Science Review, 7(1), 74-93.
- Anonim (2015) North Caucasus: The Challenges of Integration (IV): Economic and Social Imperatives, Crisis Group Europe Report, Brussels.

Aşuva Lehçesi

Kelime

- 1 Гапны (ğapnı) → İlkbahar
- 2 Пхны (Xnı) → Yaz
- 3 Дзны / Цагаран (Dznı / Tsagaran) → Sonbahar
- 4 Гъны (gını) → Kış

Özlü Söz

Ухъа йацІбу дырта уадыргІвана антахъгыт рыц
Іба хІва.

(Uxa yatzbu dırtı uadırgıvana antaxıgıt rıtzbı hua.)

Kendi kusurunu bil, sonra diğerlerinin kusurunu söyle.

Apsua Lehçesi

Kelime

- 1 Аагъын (Aapın) → İlkbahar
- 2 Агъхын (Aphın) → Yaz
- 3 Ҥагалан (Tagalan) → Sonbahar
- 4 Азын (Adzın) → Kış

Cümle

Ашықәс иамоуп ҥшаамтәк.

(Aşıküś iamoup ɣšaamtak.)

Bir yılda dört mevsim vardır.

"Düşünüyorum, öyleyse varım." sözüne verilen kitlesel haktan aldığım güçle diyorum ki: **Düşünmek**, insanî var oluşun önemli bir adımıdır. Yaratılış sebebimizden hareketle de var oluş amacının "**bilinmek**" olduğu kanaatindeyim. Dünyevi mahiyette bizi var kılan; sözlerimiz ve davranışlarımızla bir şekilde hayatında yer kapladığımız "diğerleri" tarafından **fark edilişimiz**. Yani; bireysel anlamda **var olmak**, ancak kitleler içinde bulunuşla görünür olabilen bir olgudur ve çevremizdekilere düşündüğümüzü bildirdiğimizde onun bir parçası oluruz. **Var oluşumuzu sadece düşünmekle değil, bu fiili çevremizdekilere hissettirmekle gösterebiliriz.**

Peki, nasıl bir düşünmekten bahsediyoruz? Herkes gibi düşünmek bizi var eder mi? Düşünce, toplumunkinden farklı olduğunda mı özgür düşünce olarak nitelenir? Özgür düşünenler bireyselleşmiş midir? Bireysellik insanı özgür kılar mı?

E. Fromm'un **bireyselleşme** kavramını nasıl değerlendirdiği ve kişinin toplumun dayatmalarından kendini kurtarması gerektiği konusunu Wazıpha Zeynep tahlil etmişti; bu yazıya geçmiş sayıyı ziyaret ederek ulaşabilirsiniz. Burada bahsettiğimiz konu ise, bunun bir adım ötesi; bireyselliği nasıl algılıyoruz? Bu algı bizi gerçekten özgür yapar mı? Yalnızlık ve bireysellik bağdaşabilir mi? Yalnız olmak, güçlü bilinmenin ön koşulu olabilir mi?

Aslında **yalnızlık** ve **özgürlük**, kulağa birbirinden çok da uzak kavramlar gibi gelmiyor. Çünkü çoğumuzu, "İnsanlardan uzaklaşmak özgürleştirir." algısı kuşatmış durumda. Bu da bizi özgürleştireceğim derken yalnızlaştırıyor. Açıkçası ben, Kaf dağındaki adamın pek özgür olduğunu düşünmüyorum. **Yalnız ve güçlü** imajı çizen ya da bu niteliklere gerçekten sahip bir insanın özgürlüğünden söz edilebilir mi? Bu iki nitelik birbirine bu kadar zıt görüldüğü için mi onları bir arada tutan kişinin ulaşılması zor bir noktada olduğunu düşünüyoruz? "Kendine yetmek" özgürlük müdür ya da bu kişinin gerçekten kendine yettiği söylenebilir mi? Zorda kalındığında o karanlıktan bir şekilde kurtuluyor olmak, kişiyi özgür yapar mı? Derin, geniş ve karanlık bir dehlizde meşale"ler" arayışına girmek mi, eldeki meşaleye güvenip tek başına çıkışı bulmaya yönelmek mi daha makuldür?

Sözün özü:

Çevremiz tarafından kabul edilmek niyetiyle sorgusuz sualsiz onlar gibi düşüneceksek, kabul edilmeyelim. Bireyselleşme gayretiyle yalnızlaşacaksak, bireyselleşmeyelim. Özgürlük algımız yüzünden yalnızlaşacak, güçlü imajı çizmek için bunu inkâr edecek, hayatı tek başımıza omuzlayacaksak, bırakın özgürleşmeyelim, güçlenmeyelim. Biz insanlar, toplumsal kabullere uymayı o kadar yanlış anlıyoruz ki kendimize yaptıklarımızla, ya sapı olamadığımız nice baltayı balta yapan toplumdan dışlanmamak için herkes gibi düşünüp herkesleşiyoruz ya da kendimizi gerçekleştirme yolunda bireysel ve güçlü olduğumuza inanıp yalnızlaşıyoruz.

İster radikal ister en basit hedeflere ulaşabilmek için, birden tüm, tümünden bir olmak gibi paradoksal bir döngü gerekir. Gerçek özgürlük; bireylerin etrafında ihtiyaç anında başvurabileceği insanlar biriktirmesi, bu yolla özgürleşmesi dolaylı olarak kolektif bir özgürlüğün sağlanmasıdır. Toplumlara, çok yönlü düşünen, eleştirel bakış açısına sahip, problem çözme becerisi yüksek, objektif, birbirine sahip çıkan, paylaşımcı insanlardan oluştuğunda hem kitleler için hem bireyler için özgür ortamlar oluşur. **Kolektif bir özgürlük inşa edilebilir; düşünen, bireyselleşen, özgürleşen, güçlenen; var olan; nihayet istediği baltaya sap olan bireylerle...**